

بررسی سیاست‌های تقنینی و اجرایی
جمهوری اسلامی ایران در خصوص
کودکان پناهنده

کد موضوعی: ۲۷۰

شماره مسلسل: ۱۳۶۵۲

اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۳

دفتر: مطالعات فرهنگی

به نام خدا

فهرست مطالب

۱.....	چکیده
۳.....	مقدمه
۵.....	تعریف مفاهیم
۷.....	جایگاه حقوق کودکان پناهنده در اسناد بین‌المللی
۱۵.....	جمهوری اسلامی ایران و حمایت از کودکان پناهنده
۱۶.....	بررسی حمایت‌های تقنینی جمهوری اسلامی ایران در رابطه با حمایت از کودکان پناهنده
۲۸.....	بررسی اقدامات اجرایی جمهوری اسلامی ایران در خصوص کودکان پناهنده
۳۴.....	بررسی خلأهای قانونی پیش روی کودکان پناهنده
۴۲.....	جمع‌بندی
۴۶.....	پيوست
۴۶.....	مروری بر مهمترین نهادهای فعال در حوزه کودکان پناهنده در جمهوری اسلامی ایران
۵۱.....	منابع و مآخذ

بررسی سیاست‌های تقنینی و اجرایی جمهوری اسلامی ایران در خصوص کودکان پناهنده

چکیده

گزارش پیش‌رو تلاش کرده ضمن بررسی حقوق کودکان پناهنده در اسناد بین‌المللی به بررسی تعهدات جمهوری اسلامی ایران در خصوص کودکان پناهنده به موجب الحاق به کنوانسیون‌های بین‌المللی و تصویب قوانین داخلی و خلأهای قانونی حمایتی از این کودکان بپردازد.

آنچه از بررسی سیاست‌ها و قوانین کشور برمی‌آید، علیرغم تلاش جمهوری اسلامی ایران در رابطه با حمایت از کودکان پناهنده از جمله صدور کارت اقامت، اعطای کمک‌های تحصیلی به کودکان پناهنده، اعطای خدمات پزشکی رایگان چون واکسیناسیون فلج اطفال، کزار، دیفتری، سیاه‌سرفه و... پرداخت هزینه درمان برخی از کودکان پناهنده از جمله هزینه درمان ۶۵ کودک سرطانی و... همچنان این کودکان از برخی خلأهای قانونی رنج می‌برند. از جمله مهمترین این موارد می‌توان به رایگان نبودن هزینه تحصیل کودکان پناهنده، فقدان ضمانت کیفری جهت اجبار والدین کودکان پناهنده به فراهم نمودن امکان تحصیل این کودکان، عدم صدور گواهی تولد برای نوزادان اتباع خارجی (پناهندگان) در بیمارستان‌ها، عدم تأمین هیچ امکانی جهت برخورداری کودکان پناهنده از مزایای بیمه درمانی (حداقل در رابطه با قشری

محدود از این کودکان) از سوی نهادهای دولتی و تعرفه بالاتر خدمت درمانی و پزشکی برای پناهندگان در مقایسه با سایر اقشار اشاره کرد. لذا پیشنهاد می‌شود:

۱. تحصیل کودکان پناهنده با توجه به تعهدات جمهوری اسلامی ایران در رابطه با کنوانسیون حقوق کودک و همچنین تأکیدات قانون اساسی و قوانین داخلی رایگان شود.

۲. جهت اجبار والدین کودکان پناهنده به فراهم نمودن امکان تحصیل این کودکان، ضمانت کیفری در نظر گرفته شود.

۳. با هماهنگی ثبت احوال کشور، امکان صدور گواهی تولد در جمهوری اسلامی ایران برای نوزادان پناهنده فراهم گردد.

۴. قانون تعیین تکلیف تابعیت فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با مردان خارجی مصوب مجلس شورای اسلامی اصلاح گشته و عبارت «ظرف مدت یک سال» از تبصره «۲» به عبارت «ظرف مدت یک سال و پس از آن با تشخیص عذر موجه» تکمیل شود.

۵. با توجه به اینکه مجمع عمومی سازمان ملل در سال ۱۹۹۰ کنوانسیون «حمایت از حقوق همه کارگران مهاجر و خانواده‌های آنان» را به عنوان یک سند بین‌المللی تصویب نموده، جهت ارتقای وجهه حقوقی و بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران پیشنهاد می‌شود پس از بررسی‌های لازم و صلاحدید مقتضی، این کنوانسیون از سوی جمهوری اسلامی ایران پذیرفته شود.

امروزه پدیده مهاجرت به دلیل گسترده‌گی و درگیر شدن بسیاری از کشورها با آن،^۱ به یکی از مهمترین موضوعات بین‌المللی تبدیل شده است. درحال حاضر بیش از ۱۹۰ میلیون نفر مهاجر شامل کارگران، پناهندگان و مهاجران دائمی در سرتاسر دنیا وجود دارد که معادل ۳ درصد جمعیت جهان را تشکیل می‌دهند.^۲ در طول ۴۵ سال گذشته نه تنها تعداد مهاجران دو برابر شده است، بلکه مهاجرت غیرقانونی نیز در مرزهای بین‌المللی به‌طور فزاینده‌ای گسترش یافته و ابعاد جنایی پیدا کرده است.^۳ اگرچه ترک وطن برای مهاجرین و پناهندگان مشکلات متعددی را فراهم ساخته است با این همه لزوم توجه و رسیدگی دولت‌ها به پناهندگان یعنی افرادی که برای حفظ جان خود از شرایط نامناسب نظیر جنگ، تبعیض قومی، نژادی یا مذهبی و... مجبور به ترک وطن شده و به کشور دیگری پناه آورده‌اند، اهمیت ویژه‌ای را داراست.

پناهندگان از هر نوعی که باشند - قانونی یا غیرقانونی - ناخواسته و علیرغم میل باطنی، در کشوری غیر از وطن خود زندگی می‌کنند و در نتیجه با مسائل متعدد اجتماعی، فرهنگی، حقوقی و اقتصادی دست به‌گریبان هستند. اگرچه ترک وطن و در نتیجه از دست دادن حمایت دولت متبوع و همچنین فقدان یا در دسترس نبودن سایر

---

۱. امروزه بسیاری از کشورها چه در قالب کشور مهاجرپذیر، مبدأ مهاجر و یا راه ترانزیت مهاجر به‌نوعی با پدیده مهاجرت و چالش‌های آن درگیر هستند.

۲. نسرين مصفا، ۱۳۸۷.

۳. همان.

ابزارهای حمایتی - حقوقی، تمامی افراد پناهنده را در معرض مشکلات و آسیب‌های متعدد قرار داده است، اما در این میان، کودکان به‌علت موقعیت آسیب‌پذیر خود، به‌عنوان مهمترین گروه‌های آسیب‌پذیر در فرآیند مهاجرت و پناهندگی شناخته می‌شوند.

براساس برخی گزارش‌ها، حدود ۸۰ درصد از جمعیت پناهندگان و پناهجویان سراسر جهان را زنان و کودکان تشکیل می‌دهند.^۱ زندگی کودکان پناهنده به‌دلایلی چون ترک خانه به‌صورت غیرمنتظره و غیرقابل پیش‌بینی، جدایی از یکی یا هر دو والد هنگام فرار، از دست رفتن فرصت‌های کودکی و نداشتن زمان و مکان برای بازی کردن و آموزش و... مملو از تنش‌های عاطفی و روحی است.

علاوه بر این کودکان پناهنده بیشتر از سایرین در معرض فقر، کمبود رسیدگی‌های بهداشتی و ابتلا به انواع بیماری‌ها، سوءاستفاده جنسی و جسمی، کار اجباری، بازماندگی از تحصیل، تنش‌های روانی حاصل از ترک وطن، یادگیری زبان و... هستند. به همین علت حمایت از آنها باید جزء اولویتهای اصلی دولت‌ها قرار گیرد. گزارش پیش‌رو تلاش دارد با توجه به موقعیت جغرافیایی جمهوری اسلامی ایران و پناهنده‌پذیر بودن آن، با بررسی سیاست‌های تقنینی و اجرایی جمهوری اسلامی ایران در خصوص کودکان پناهنده، ضعف و خلأهای موجود را شناسایی کرده و پیشنهادهایی را برای رفع آنان ارائه کند.

در نوشتار پیش رو، در ابتدا به تعریف دو مفهوم «مهاجرت» و «پناهندگی»

پرداخته شده، سپس حقوق کودکان پناهنده در اسناد بین‌المللی مورد بررسی قرار گرفته و در پایان نیز سیاست‌های اجرایی و تقنینی جمهوری اسلامی ایران در خصوص کودکان پناهنده مورد ارزیابی قرار گرفته است.^۱

تعریف مفاهیم

اگرچه بسیاری از افراد جامعه کلمه «مهاجر» و «پناهنده» را به جای یکدیگر به کار می‌برند، با این همه، با توجه به اینکه این دو مفهوم بار حقوقی متفاوت و در نتیجه وضعیت حقوقی - قانونی متفاوتی را ایجاد می‌نمایند، تفکیک این مفهوم ضروری به نظر می‌رسد.

۱. پناهنده

مطابق ماده (۱) کنوانسیون ۱۹۵۱، واژه پناهنده به افراد ذیل اطلاق می‌گردد:

«شخصی که به علت ترس موجه از اینکه به دلایل مربوط به نژاد یا مذهب، ملیت یا عضویت در بعضی گروه‌های اجتماعی یا داشتن عقاید سیاسی تحت شکنجه قرار گرفته، در خارج از کشور محل سکونت عادی خود به سر می‌برد و نمی‌تواند و یا به

---

۱. لازم به ذکر است در این نوشتار صرفاً کودکان پناهنده دارای کارت اقامت (کارت آمایش) و چالش‌ها و مشکلات پیش‌روی آنها مورد توجه قرار گرفته و در رابطه با افراد فاقد کارت با توجه به اینکه اقامت آنها در جمهوری اسلامی ایران مجاز شناخته نشده مطلبی ذکر نشده است.

علت ترس مذکور نمی‌خواهد خود را تحت حمایت آن کشور قرار دهد.^۱

از آنجا که کنوانسیون در بحبوحه جنگ جهانی دوم طرح‌ریزی شد، تعریف آن از پناهنده بر افرادی متمرکز است که در خارج از کشور متبوع خود به سر می‌برند و در نتیجه حوادثی که پیش از اول ژانویه ۱۹۵۱ در اروپا یا جای دیگر روی داد به‌عنوان پناهنده شناخته می‌شوند. به‌منظور شمول ملاحظات عینی‌تر بر تعریف فوق، تعریف زیر که در کنوانسیون منطقه‌ای سازمان وحدت آفریقا در مورد برخی جنبه‌های خاص مسائل پناهندگان در آفریقا مطرح گشته بود، به تعریف کنوانسیون ۱۹۵۱ افزوده شد:

«هر کس به علت تجاوز خارجی، اشغال، تسلط بیگانگان یا وقایع برهم زننده نظم عمومی در تمام و یا بخشی از کشور اصلی یا متبوع خود، وادار به ترک کشورش شود».^۲

در حقیقت پناهنده کسی است که برای حفظ جان خود از وقایعی نظیر جنگ، تبعیض قومی، نژادی یا مذهبی، فعالیت سیاسی و... مجبور به ترک وطن شده و به کشوری پناهنده‌پذیر پناه آورده است.

۲. مهاجر

«مهاجر» کسی است که در طلب شرایط بهتر، «با اختیار» خویش، ترک وطن کرده و

۱. کنوانسیون مربوط به وضع پناهندگان مصوب ۲۸ ژوئیه ۱۹۵۱.

۲. کتابچه «حمایت از پناهندگان، راهنمایی بر حقوق بین‌المللی پناهندگان» دفتر کمیساریای سازمان ملل متحد برای پناهندگان.

به کشوری دیگر کوچ کرده است. او هر زمان که بخواهد، می‌تواند به وطن خود مسافرت کند یا بازگردد. به عبارت دیگر علت اصلی مهاجرت، نبود شرایط دلخواه رشد اقتصادی و اجتماعی در وطن برای فرد مهاجر است. بدین ترتیب کسی که به خاطر پیدا کردن کار به کشور دیگر می‌رود، پناهنده نبوده بلکه مهاجر کارگر است. اگرچه ترک وطن در این موقعیت‌ها مشترک است اما آنچه سبب تفکیک این دو مفهوم می‌گردد این نکته است که ترک وطن برای یک پناهنده تقریباً همیشه اجباری و غیراختیاری و بیشتر ناگهانی است، درحالی که یک مهاجر در طلب شرایط بهتر و با میل خود، ترک وطن کرده است.

از همین رو، حمایت از پناهندگان در فضای جهانی مهم شناخته شده و دولت‌ها موظف به تأمین حداقل شرایط حیات آنان هستند. در نتیجه در راستای حمایت از پناهندگان در سطح جهانی اسنادی تنظیم شده است که کشورهای امضاکننده آنها موظف به رعایت حقوق انسانی و اجتماعی پناهندگان هستند.

جایگاه حقوق کودکان پناهنده در اسناد بین‌المللی

پس از پایان جنگ جهانی دوم، با توجه به آوارگان بازمانده از جنگ، مسئله جمعیت‌های پناهنده به یکی از مهمترین مسائل بین‌المللی تبدیل شد و مجمع عمومی سازمان ملل در اولین نشست عمومی خود در سال ۱۹۴۶، رسیدگی به مسائل و مشکلات جمعیت‌های آواره را در دستور کار خود قرار داد و طی قطعنامه‌ای، کمیسیون حقوق بشر را مأمور تهیه کنوانسیون در این زمینه کرد. امری که منجر به

تهیه و تصویب «کنوانسیون ۱۹۵۱ ژنو در مورد پناهندگان» و تأسیس «نهاد کمیساریای عالی ملل متحد در امور پناهندگان» (UNHCR) برای حمایت بین‌المللی از افراد مزبور گردید.^۱

کنوانسیون ۱۹۵۱ مربوط به وضعیت پناهندگان و پروتکل ۱۹۶۷، همراه با قطع نامه (V) ۴۲۸ مجمع عمومی سازمان ملل متحد که سند تأسیس کمیساریای عالی سازمان ملل متحد در امور پناهندگان و مقررات مربوط به آن است، همگی پایه و اساس حقوق بین‌المللی پناهندگان و فعالیت‌های کمیساریا در جهت کمک و حمایت از آنها هستند.

اگرچه اسناد نامبرده مرتبط با حقوق پناهندگان به صورت عام هستند اما با توجه به نیاز کودکان پناهنده به حمایت بیشتر، انتظار می‌رفت در این اسناد از کودکان حمایت ویژه‌ای صورت گیرد با این همه موضوع کودکان پناهنده و لزوم حمایت ویژه از آنها در این اسناد مورد توجه ویژه قرار نگرفته و در کنوانسیون ۱۹۵۱، اساسنامه UNHCR و یا سایر اسناد ذیربط، اشاره‌ای به نحوه اعطای پناهندگی به آنان و یا حل مشکلات و مسائل آنها نشده است،^۲ با این همه این امر به معنی نادیده گرفته شدن حقوق کودکان پناهنده در اسناد بین‌المللی نیست.

در اعلامیه جهانی حقوق بشر (۱۰ دسامبر ۱۹۴۸) همراه با دو میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، حقوق مدنی و سیاسی، به لزوم توجه به حقوق همه کودکان اشاره شده است. در بند «۲» ماده (۲۵) اعلامیه حقوق بشر به عنوان یک سند بین‌المللی

۱. مجتبی بابایی، ۱۳۸۲.

۲. همان.

ذکر شده «مادران و کودکان حق دارند که از کمک و مراقبت ویژه برخوردار شوند. همه کودکان، ... حق دارند که از حمایت اجتماعی یکسان بهره‌مند گردند».

در ماده (۲۶) نیز آموزش و پرورش به‌عنوان حقی همگانی در نظر گرفته شده است. در این ماده ذکر شده: «آموزش و پرورش می‌بایست، دستکم در دوره‌های ابتدایی و پایه، رایگان در اختیار همگان قرار گیرد. آموزش ابتدایی می‌بایست اجباری باشد. آموزش فنی و حرفه‌ای نیز می‌بایست قابل دسترس برای همه مردم بوده و دستیابی به آموزش عالی به شکلی برابر برای تمامی افراد و بر پایه شایستگی‌های فردی صورت پذیرد».

بند «۳» ماده (۱۱) میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به‌عنوان یک سند الزام‌آور بین‌المللی اذعان می‌دارد «کشورهای عضو این میثاق اذعان دارند که تدابیر خاصی را جهت حمایت و مساعدت به نفع کلیه اطفال ممیز و غیرممیز، بدون هیچ‌گونه تبعیض به علت نَسَب یا علل دیگر اتخاذ نمایند».

هرچند در این دو سند به موضوع کودکان پناهنده و حمایت از آنها به‌طور مشخص اشاره‌ای نشده، اما به علت ذکر عبارت «همه کودکان» می‌توان دامنه شمول حمایت‌های فوق را به کودکان پناهنده نیز تسری داد. بدین ترتیب با توجه به اسناد فوق، پناهنده بودن کودکان، نایبستی مانع دستیابی آنها به حقوق و حمایت‌های اجتماعی از جمله آموزش رایگان شود.

مهمترین سند بین‌المللی که در آن به‌طور مشخص به حقوق کودکان پناهنده توجه شده «کنوانسیون حقوق کودک» مصوب ۱۹۸۹ می‌باشد. «کنوانسیون حقوق

کودک» یکی از مهمترین اسناد بین‌المللی در زمینه حقوق کودک است که در حال حاضر از ۱۹۳ کشور جهان، ۱۹۱ کشور این پیمان را تصویب کرده و خود را ملزم به اجرای مفاد آن نموده‌اند.^۱ کنوانسیون حقوق کودک دارای یک مقدمه و ۵۴ ماده است که ۴۱ ماده آن، در رابطه با حقوق کودکان و ۱۳ مورد آن درباره چگونگی اجرای کنوانسیون در هر کشور است.

در کنوانسیون، چهار اصل کلیدی به‌عنوان اصول بنیادین مطرح و تأمین آنها از سوی کشورها مورد تأکید قرار گرفته است: یکسانی حقوق همه کودکان و ضرورت عدم تبعیض علیه آنها، رعایت مصلحت کودک، حق حیات، بقا و رشد به‌عنوان حق ذاتی و احترام به دیدگاه‌های کودک و حق شنیده شدن نیازهای او.^۲ این اصول شرط‌پذیر نیستند و هیچ دولتی نمی‌تواند به بهانه اعمال حق شرط، این اصول را نادیده بگیرد.

در این کنوانسیون، کودک کسی است که سن او کمتر از ۱۸ سال باشد مگر اینکه سن بلوغ از نظر حقوق جاری در کشورهای مربوطه زودتر تعیین شده باشد.

وظایف دولت‌ها را در رابطه با حقوق کودک می‌توان در موارد زیر خلاصه کرد:^۳

الف) تأمین نیازهای اساسی تمامی کودکان مقیم در کشور عضو: بر مبنای قانون اساسی هر کشور، تأمین حقوق و نیازهای انسانی شهروندان از جمله کودکان بر عهده دولت‌هاست. این حقوق عبارتند از: حق حیات (ماده ۶)، حق بهره‌مندی از

۱. تنها دو کشور آمریکا و سومالی آن را امضا کرده و تصویب نکرده‌اند.

۲. حوریه حسینی اکبرنژاد و هاله حسینی اکبرنژاد، ۱۳۹۲.

۳. زهرا داور، ۱۳۸۶، صص ۲۱۷-۲۱۸.

کانون خانواده (مواد (۲)، (۵)، (۹)، (۱۰) و...) حق داشتن حقوق اجتماعی و هویت ملی (مواد (۷) و (۸)) حق آموزش و پرورش (ماده (۲۸)) حق بهداشت (ماده (۲۴)) حق بیمه و تأمین اجتماعی (ماده (۲۶)).

ب) تضمین حمایت از کودک در شرایط ویژه: کودکان معلول، ماده (۲۳)، بی‌سرپرست، ماده (۲۰)، پناهنده، ماده (۲۲)، آواره، ماده (۷).

ج) حمایت از کودک:

- در رابطه با سیستم قضایی: ممنوعیت بازداشت غیرقانونی و برخورداری از دادرسی عادلانه، دسترسی به وکیل و امکان استفاده از مشاوره حقوقی، ممنوعیت مجازات اعدام و... (مواد (۳۷) و (۴۰)).

- در رابطه با بازار کار: ممنوعیت بهره‌کشی اقتصادی و مشاغل غیراخلاقی و زیانبار برای کودکان (ماده (۳۱)).

- در رابطه با اشکال مختلف استثمار مثل مواد (۱۹)، (۳۳)، (۳۴)، (۳۵)، (۳۶) و... با اینکه کنوانسیون حقوق کودک معاهده‌ای برای پناهندگان نیست، اما کودکان پناهنده به هر حال تحت پوشش مقررات این کنوانسیون قرار می‌گیرند چراکه حقوق مندرج در کنوانسیون حقوق کودک، بدون هیچ تبعیض، به تمامی کودکانی که در کشور پذیرنده کنوانسیون حضور دارند، تعلق دارد. این بدان معناست که همه کودکان، از جمله کودکان پناهنده و آواره که در کشور عضو کنوانسیون حقوق کودک زندگی می‌نمایند، مشمول مقررات این کنوانسیون هستند. بدین ترتیب کنوانسیون حقوق کودک از کشورهای متعهد که کنوانسیون را پذیرفته‌اند می‌خواهد اقدامات

مناسب را برای کودکی که در پی کسب پناهندگی است یا پناهنده محسوب می‌شود، اتخاذ کنند و تضمین نمایند که این کودکان از حمایت مناسب و کمک‌های انسان‌دوستانه برخوردار شوند.

تقریباً تمام جوانب زندگی یک کودک، از سلامت گرفته تا حقوق اجتماعی و سیاسی وی در این کنوانسیون، تحت پوشش قرار گرفته است. با توجه به اینکه حقوق مندرج در کنوانسیون به تمامی کودکان تعلق دارد (ماده (۲) کنوانسیون)، بدین ترتیب همه مزایایی که یک کشور برای کودکانی که شهروند خود هستند، قائل می‌شود باید در اختیار تمام کودکان واقع در داخل مرزهای آن کشور، از جمله کودکان پناهنده یا حتی کودکانی که به‌طور غیرقانونی در آن کشور حضور دارند، گذاشته شود:

به‌عنوان مثال در بند «۱» ماده (۲) کشورهای طرف کنوانسیون متعهد شده‌اند که

«حقوقی که در این کنوانسیون برای کودکانی که در حوزه قضایی آنها زندگی

می‌کنند در نظر گرفته شده را بدون توجه به هر گونه تبعیض و بدون ملاحظه نژاد، رنگ، مذهب، زبان، عقاید سیاسی، ملیت خاستگاه‌های قومی و اجتماعی، مال، عدم توانایی، تولد و یا سایر احوال شخصیه والدین و یا قییم قانونی محترم شمرده و تضمین نمایند».

حمایت از تمامی کودکان در برابر تمامی اشکال خشونت جسمی و روحی (ماده

(۱۹) کنوانسیون) حق برخورداری از بیمه اجتماعی برای تمامی کودکان (ماده (۲۶))،

اجباری و رایگان بودن تحصیل ابتدایی برای تمامی کودکان (ماده (۲۸)) از جمله مواد

دیگر می‌باشد.

علاوه بر موارد مذکور در دو ماده از ۵۴ ماده کنوانسیون حقوق کودکان پناهنده به طور خاص مورد توجه قرار گرفته است:

در ماده (۷) «کشورهای امضاکننده کنوانسیون متعهد شده‌اند حقوقی مانند حق داشتن نام، کسب تابعیت و در صورت امکان، شناسایی والدین و قرار گرفتن تحت سرپرستی آنها در خصوص کودکان آواره را رعایت نمایند». با توجه به اینکه آوارگی کودکان عمدتاً ناشی از جنگ است و با توجه به تعریف پناهندگی در مطالب فوق، این ماده را می‌توان در رابطه با حمایت از کودکان پناهنده دانست.

در ماده (۷) کنوانسیون تصریح شده است:

۱. تولد کودک بلافاصله پس از به دنیا آمدن ثبت می‌شود و از حقوقی مانند حق داشتن نام، کسب تابعیت و در صورت امکان، شناسایی والدین و قرار گرفتن تحت سرپرستی آنها برخوردار می‌باشد.

۲. کشورهای طرف کنوانسیون این حقوق را مطابق با قوانین ملی و تعهدات خود طبق اسناد بین‌المللی مربوطه در این زمینه خصوصاً در مواردی که کودک در صورت عدم اجرای آنها آواره محسوب گردد، لازم‌الاجرا تلقی خواهند کرد.

ازسویی دیگر، براساس ماده (۲۲) حکومت‌ها باید تلاش نمایند حقوق کودکان خواهان پناهندگی یا پناهنده را مورد توجه قرار دهند. ردیابی والدین یا سایر اعضای خانواده کودکان پناهنده نیز از جمله تعهدات دولت‌های عضو می‌باشد:

«کشورهای طرف کنوانسیون اقدام لازم را جهت تضمین برخورداری کودکی

که خواهان پناهندگی است و یا پناهنده تلقی می‌شود چه همراه والدین خود باشد یا

شخص دیگری، مطابق با قوانین و مقررات محلی و بین‌المللی، از حمایت‌ها و مساعدت‌های بشردوستانه لازم از حقوق مربوطه که در این کنوانسیون یا سایر اسناد بشردوستانه یا حقوق بشر مقرر شده و کشورهای فوق‌الذکر نسبت به آنها متعهد می‌باشند، به عمل خواهند آورد.

بدین منظور، کشورهای طرف کنوانسیون بنا به صلاحدید خود با سازمان ملل و سایر سازمان‌های بین‌المللی یا غیردولتی ذیصلاح که با سازمان ملل کار می‌کنند در جهت حمایت و مساعدت از این‌گونه کودکان و ردیابی والدین یا سایر اعضای خانواده کودکان پناهنده و برای کسب اطلاعات لازم برای به هم پیوستن مجدد اعضای خانواده همکاری خواهند کرد. در صورتی که موفق به یافتن والدین یا سایر اعضای خانواده نشوند، با کودک همان‌گونه که در این کنوانسیون اظهار شده درست مانند کودکی که به‌طور موقت یا دائم از محیط خانوادگی به هر دلیل محروم شده، رفتار خواهد شد».

علاوه بر این در «پروتکل اختیاری کنوانسیون حقوق کودک درخصوص فروش، فحشا و هرزه‌نگاری کودکان» هر کشور عضو بایستی حداقل از تحت پوشش قرار گرفتن کامل اقدامات و فعالیت‌های زیر به موجب حقوق جزایی یا کیفری خویش اطمینان حاصل نماید، خواه این جرائم در سطح داخلی یا فراملی، یا برمبنای فردی یا سازمان یافته صورت گرفته باشد:

در زمینه فروش کودکان:

۱. عرضه، تحویل یا پذیرش کودک به هر وسیله، به‌منظور:

الف) استثمار جنسی از کودک.

ب) انتقال اندام کودک برای کسب سود.

پ) به کارگیری کودک در کار اجباری.

۲. توافق غیرارادی نامناسب، به صورت یک واسطه، به منظور فرزندخواندگی کودک با نقض اسناد حقوقی بین المللی حاکم در مورد فرزندخواندگی.
- عرضه، ابتیاع، تحصیل یا تدارک کودک به منظور فحشای کودک.
- تولید، توزیع، انتشار، ورود، صدور، عرضه، فروش یا مالکیت هرزه‌نگاری کودک برای مقاصد فوق.

بدین ترتیب براساس اسناد بین المللی دولت‌ها متعهد شده‌اند حق حیات، حق آموزش و پرورش، حق بهره‌مندی از خانواده، حق بهداشت، حق بیمه، حق جلوگیری از استثمار اقتصادی و جنسی را در رابطه با کلیه کودکان اعم از پناهنده یا اتباع آن کشور را با اعمال سیاست‌های تقنینی و اجرایی پیش برند. آنچه در این میان حائز اهمیت است آن است که جمهوری اسلامی ایران به عنوان کشوری پناهنده‌پذیر چه اقدامات و حمایت‌هایی از کودکان پناهنده به عمل آورده است؟

جمهوری اسلامی ایران و حمایت از کودکان پناهنده

جمهوری اسلامی ایران به علت موقعیت استراتژیک خود و مرز مشترک با کشورهای عراق و افغانستان با پدیده پناهندگی و همچنین کودکان پناهنده دست به گریبان است. جمهوری اسلامی ایران بیش از سه دهه میزبانی پناهندگان افغانی و عراقی را در

۲۹ استان کشور و ۱۴ مهمانشهر به عهده داشته و درحال حاضر براساس آمایش ۸ هزار و ۸۳۳ نفر پناهنده از کشور افغانستان و براساس آمایش ۷ تعداد ۳۲ هزار و ۹۵۱ نفر پناهنده از عراق (در مجموع تعداد پناهندگان عراقی و افغانی ۸۶۵،۵۰۹ نفر می‌باشد) در جمهوری اسلامی ایران مجوز اقامت دارند که ۹۷ درصد آنان ساکن در داخل شهرها و ۳ درصد آنان در داخل مهمانشهر زندگی می‌کنند.

با توجه به اینکه بخشی از این پناهجویان را کودکان تشکیل می‌دهند در ادامه تلاش شده تا به بررسی مجموعه اقدامات و حمایت‌های صورت گرفته در کشور در رابطه با کودکان پناهنده پرداخته شود.

بررسی حمایت‌های تقنینی جمهوری اسلامی ایران در رابطه با حمایت از کودکان پناهنده

لازمه بررسی سیاست‌های تقنینی جمهوری اسلامی ایران در خصوص کودکان پناهنده این نکته است که بدانیم جمهوری اسلامی ایران چه کسی را به‌عنوان کودک تلقی می‌کند و در قوانین کشور چه کسی کودک محسوب می‌شود.

همان‌طور که در مطالب پیشین ذکر شد، در کنوانسیون حقوق کودک که یک معاهده بین‌المللی است، سن بلوغ و پایان دوره کودکی، ۱۸ سال تعیین شده است، ضمن اینکه کشورهای عضو، مجاز شناخته شده‌اند که طبق مقررات داخلی خود، سن

۱. این آمایش‌ها جهت اعطا یا تمدید کارت هویت به پناهجویان به جمهوری اسلامی ایران انجام می‌گردد.

بلوغ را کمتر تعیین نمایند.

جمهوری اسلامی ایران علیرغم الحاق به کنوانسیون حقوق کودک، در رابطه با سن کودک، ۱۸ سال را ملاک قرار نداده است و به تناسب موضوع بحث ملاک‌های سنی متفاوتی را در تعیین مرز کودکی و عبور از آن جهت برخورداری از حقوق اجتماعی - سیاسی و همچنین مسئولیت کیفری مطرح کرده است.

- در نظام جمهوری اسلامی ایران پس از انقلاب اسلامی براساس نظر مشهور فقهای امامیه که در خصوص مقطع سنی بلوغ، دختران را در ۹ سالگی و پسران را در ۱۵ سالگی بالغ می‌دانند با اصلاحاتی که در مواد (۱۲۰۹) و (۱۲۱۰)^۱ قانون مدنی به عمل آمد، «کودک» به دختران زیر ۹ سال تمام قمری و پسران زیر ۱۵ سال تمام قمری اطلاق می‌گردد. تبصره «۱» ماده (۱۲۱۰) اصلاحی سال ۱۳۶۱ مقرر می‌دارد «سن بلوغ در پسر ۱۵ سال تمام قمری و در دختر، ۹ سال تمام قمری است».

علاوه بر این در موضوع ازدواج، براساس ماده (۱۰۴۱) قانون مدنی، «عقد نکاح دختر قبل از رسیدن به سن ۱۳ سال تمام شمسی و پسر قبل از رسیدن به ۱۵ سال تمام شمسی، منوط به اذن ولی و با شرط رعایت مصلحت به تشخیص دادگاه صالح است». با این همه در بسیاری از امور اجتماعی از جمله شرکت و رأی دادن در انتخابات مختلف، گرفتن گواهینامه رانندگی، درخواست تابعیت و امثال آنها، امور

---

۱. قانون مدنی مصوب سال ۱۳۱۴، مقطع سنی ۱۸ سال را به عنوان سن رشد و در واقع دارا بودن اهلیت قانونی تعیین کرده بود. ماده (۱۲۰۹) قانون مدنی سابق مقرر می‌داشت: «هرکس که دارای ۱۸ سال تمام نباشد، در حکم غیررشید است. در عین حال در صورتی که بعد از ۱۵ سال تمام، رشد کسی در محکمه ثابت شود، از تحت قیمومیت خارج می‌شود».

مالی و... همان ملاک ۱۸ سال - بدون تفاوت در مورد پسر و دختر- در نظر گرفته می‌شود. بدین ترتیب سن عبور از کودکی در قانون مدنی کشور بین ۹ سال برای دختران و ۱۵ سال برای پسران (به صورت عام) تا ۱۸ سالگی (به صورت خاص) به تناسب نوع موضوع متغیر است.

- در رابطه با مسئولیت کیفری کودکان نیز براساس قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲/۲/۲۱ مجلس شورای اسلامی، رویه دادگاه در رابطه با طفل یا نوجوان به تناسب نوع جرم متفاوت است. این سن از ۹-۱۵ سال شمسی تا ۱۵-۱۸ سال شمسی به تناسب نوع جرم متغیر است (برای اطلاع بیشتر رجوع کنید به قانون مجازات اسلامی، مواد (۸۸)، (۸۹)، (۹۱) و (۹۲)).^۱

۱. قانونگذار در ماده (۸۸) قانون فوق، مقرر می‌دارد: «در باره اطفال و نوجوانانی که مرتکب جرائم تعزیری می‌شوند و سن آنها در زمان ارتکاب، ۹ تا ۱۵ سال تمام شمسی است حسب مورد، دادگاه یکی از تصمیمات زیر را اتخاذ می‌کند:

الف) تسلیم به والدین یا اولیا یا سرپرست قانونی با أخذ تعهد به تأدیب و تربیت و مواظبت در حسن اخلاق طفل یا نوجوان.

ب) تسلیم به اشخاص حقیقی یا حقوقی دیگری که دادگاه به مصلحت طفل یا نوجوان بداند با الزام به انجام دستوره‌های مذکور در بند «الف» در صورت عدم صلاحیت والدین، اولیا یا سرپرست قانونی طفل یا نوجوان و یا عدم دسترسی به آنها با رعایت مقررات ماده (۱۱۷۳) قانون مدنی.
پ) نصیحت به وسیله قاضی دادگاه.

ت) اخطار و تذکر و یا أخذ تعهد کتبی به عدم تکرار جرم.

ث) نگهداری در کانون اصلاح و تربیت از سه ماه تا یک سال در مورد جرائم تعزیری درجه یک تا پنج.

در ماده (۸۹) قانونگذار در رابطه با افراد بین ۱۵-۱۸ سال که مرتکب جرائم تعزیری می‌شوند، تصمیمات ذیل را اتخاذ نموده است:

الف) نگهداری در کانون اصلاح و تربیت از دو تا پنج سال در مورد جرائمی که مجازات قانونی آنها تعزیر درجه یک تا سه است.

با در نظر گرفتن ملاک‌های سنی فوق، جمهوری اسلامی ایران به واسطه تصویب برخی از قوانین، حمایت از کودکان پناهنده را در دستور کار خود قرار داده است، (این قوانین دربرگیرنده تعهداتی برای کشور در قبال کودکان پناهنده می‌باشد) در ادامه تلاش شده این قوانین مورد بررسی قرار گیرد.

این قوانین در دو قالب قابل تقسیم‌بندی است:

ب) نگهداری در کانون اصلاح و تربیت از یک تا سه سال در مورد جرائمی که مجازات قانونی آنها تعزیر درجه چهار است.

پ) نگهداری در کانون اصلاح و تربیت از سه ماه تا یک سال یا پرداخت جزای نقدی از ده میلیون (۱۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال تا چهار میلیون (۴,۰۰۰,۰۰۰) ریال یا انجام یکصدو هشتاد تا هفتصدویست ساعت خدمات عمومی رایگان در مورد جرائمی که مجازات قانونی آنها تعزیر درجه پنج است.

ت) پرداخت جزای نقدی از یک میلیون (۱,۰۰۰,۰۰۰) ریال تا ده میلیون (۱۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال یا انجام شصت تا یکصدو هشتاد ساعت خدمات عمومی رایگان در مورد جرائمی که مجازات قانونی آنها تعزیر درجه ۶ است.

ث) پرداخت جزای نقدی تا یک میلیون (۱,۰۰۰,۰۰۰) ریال در مورد جرائمی که مجازات قانونی آنها تعزیر درجه ۷ و ۸ است.

در مواد (۹۱) و (۹۲) قانونگذار درخصوص افراد زیر ۱۸ سالی که مرتکب جرائم موجب قصاص یا حد شده‌اند این‌گونه تصمیم گرفته است:

«ماده (۹۱)- در جرائم موجب حد یا قصاص هرگاه افراد بالغ کمتر از هجده سال، ماهیت جرم انجام شده و یا حرمت آن را درک نکنند و یا در رشد و کمال عقل آنان شبهه وجود داشته باشد، حسب مورد با توجه به سن آنها به مجازات‌های پیش‌بینی شده در این فصل محکوم می‌شوند.

ماده (۹۲)- در جرائمی که مستلزم پرداخت دیه یا هر ضمان مالی دیگری است، دادگاه اطفال و نوجوانان مطابق مقررات مربوط به پرداخت دیه و خسارت حکم می‌کند».

۱. قوانین حمایت‌کننده از کودکان پناهنده به واسطه الحاق به

کنوانسیون‌های بین‌المللی

جمهوری اسلامی ایران به واسطه الحاق به برخی از کنوانسیون‌های بین‌المللی همچون کنوانسیون ۱۹۵۱ و یا کنوانسیون حقوق کودک، تعهداتی را در قبال کودکان پناهنده و به رسمیت شناختن حقوق آنها بر عهده گرفته است:

- همان‌طور که ذکر شد از جمله مهمترین اسناد بین‌المللی در زمینه حمایت از پناهجویان می‌توان به کنوانسیون ۱۹۵۱ مربوط به وضعیت پناهندگان و پروتکل ۱۹۶۷ اشاره کرد. این کنوانسیون به صورت مشروط در جلسه روز چهارشنبه ۱۳۵۴/۱۰/۱۷ به تصویب مجلس شورای ملی رسیده است. دولت ایران مقررات مواد (۱۷)، (۲۳)، (۲۴) و (۲۶) را صرفاً به صورت توصیه تلقی نموده البته همان‌طور که ذکر شد در این سند حقوق کودکان پناهنده مورد اشاره قرار نگرفته است.

- مهمترین سند بین‌المللی در رابطه با حقوق کودکان پناهنده، کنوانسیون حقوق کودک است. جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۶۹ کنوانسیون حقوق کودک را با حفظ حق شرط امضا کرد. مفاد کنوانسیون در اسفندماه ۱۳۷۲ به تصویب مجلس شورای اسلامی و سپس به تأیید شورای نگهبان رسید. از تاریخ ۱۲ آگوست ۱۹۹۴ (۲۲ مردادماه ۱۳۷۳) نیز مفاد کنوانسیون برای جمهوری اسلامی ایران لازم‌الاجرا گشته است. با توجه به مطالب مذکور همه مزایایی که جمهوری اسلامی ایران، برای کودکانی که شهروند خود هستند قائل می‌شود باید در اختیار تمام کودکان پناهنده نیز گذاشته شود، از جمله این موارد می‌توان به حق حیات ماده (۶)، حق آموزش ماده

(۲۸)، حق بهداشت ماده (۲۴)، حق بیمه و تأمین اجتماعی ماده (۷)، ممنوعیت بهره‌کشی اقتصادی و مشاغل غیراخلاقی ماده (۳۱) و... اشاره کرد.

- جمهوری اسلامی ایران علاوه بر پذیرش کنوانسیون حقوق کودک، به پروتکل اختیاری کنوانسیون حقوق کودک در خصوص فروش، فحشا و هرزه‌نگاری کودکان در تاریخ ۱۳۸۶/۵/۹ نیز الحاق شده است. اگرچه در این پروتکل به‌طور مشخص به موضوع کودکان پناهنده اشاره نشده اما با توجه به اینکه در این پروتکل تلاش شده از قاچاق، فحشا، استفاده ابزاری و جنسی از کودک ممانعت به عمل آید و بسیاری از کودکان پناهنده به‌ویژه پناهندگان غیرقانونی و ناشی از جنگ در معرض آسیب‌ها هستند، این قانون را نیز، می‌توان حمایتگر از کودکان پناهنده در معرض آسیب فروش و هرزه‌نگاری تلقی کرد.

جمهوری اسلامی ایران در تاریخ ۱۳۸۸/۸/۱۲ وزارت دادگستری را به‌عنوان مرجع کنوانسیون حقوق کودک تصویب نمود و در تاریخ ۱۳۹۰/۱۰/۱۴ آیین‌نامه مرجع ملی کنوانسیون حقوق کودک را به تصویب رساند. بدین ترتیب وزارت دادگستری جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان مرجع ملی کنوانسیون حقوق کودک موظف است مطابق ماده (۴۴) کنوانسیون، گزارشات خود را در مورد اقداماتی که در جمهوری اسلامی ایران برای تحقق حقوق شناخته شده در این کنوانسیون به عمل آمده است، تهیه نماید. این گزارش‌ها هر پنج سال یک بار ارائه خواهند شد.

- علاوه بر موارد فوق، الحاق ایران به کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت مورخ ۱۳۸۷/۹/۱۳ و کنوانسیون اقدام فوری برای محو بدترین اشکال کار کودک

مورخ ۱۳۸۰/۸/۸، تعهداتی را برای دولت به ارمغان آورده که بازتاب اجرای آنها کودکان پناهنده را نیز دربر خواهد گرفت.

در کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت و در فصل کودکان دارای معلولیت (ماده ۷)، دولت‌های عضو متعهد شده‌اند تمامی تدابیر لازم جهت تضمین اینکه کودکان دارای معلولیت از تمامی حقوق بشر و آزادی‌های بنیادین بر مبنای برابر با سایر کودکان بهره‌مند باشند را اتخاذ نمایند. حق آموزش، بهداشت، امنیت اجتماعی و... از جمله این موارد است.

با توجه به اینکه بسیاری از کودکان پناهنده ممکن است از معضل معلولیت به علت وقوع پدیده جنگ در کشورشان و به تبع آن فرار ناگهانی، رنج برند، این کودکان نیز بایستی از حمایت‌های دولت‌ها برخوردار گردند.

- در کنوانسیون اقدام فوری برای محو بدترین اشکال کار کودک، دولت‌ها متعهد به انجام مجموعه‌ای از اقدامات در راستای رفع «بدترین اشکال کار کودک» هستند. اصطلاح «بدترین اشکال کار کودک» شامل موارد زیر است:

الف) کلیه اشکال بردگی یا شیوه‌های مشابه بردگی، از قبیل فروش و قاچاق کودکان، بندگی به علت بدهی و رعیتی و کار با زور یا اجباری، از جمله استخدام به زور یا اجباری کودکان برای استفاده در درگیری مسلحانه،

ب) استفاده، فراهم کردن یا عرضه کودک برای روسپی‌گری، تولید زشت‌نگاری یا اجراهای زشت‌نگارانه،

پ) استفاده، فراهم کردن یا عرضه کودک برای فعالیت‌های غیرقانونی، به‌ویژه

برای تولید و قاچاق مواد مخدر به گونه‌ای که در معاهدات بین‌المللی مربوط تعریف شده‌اند،

(ت) کاری که به دلیل ماهیت آن یا شرایطی که در آن انجام می‌شود، احتمال دارد برای سلامتی، ایمنی یا اخلاقیات کودکان ضرر داشته باشد.

بدین ترتیب دولت‌های عضو این کنوانسیون از جمله جمهوری اسلامی ایران موظفند اقدامات لازم را در راستای محو موارد ذکر شده در موارد بالا در رابطه با تمامی کودکان اعم از اتباع و پناهنده به انجام رسانند.

علاوه بر موارد یاد شده، براساس قانون الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون چارچوب سازمان بهداشت جهانی در مورد کنترل دخانیات، جمهوری اسلامی ایران متعهد شده از فروش مواد دخانی به افراد صغیر و توسط آنها^۱ جلوگیری نماید. این تعهد را می‌توان در رابطه با کودکان پناهنده نیز در نظر گرفت.

با عنایت به مطالب ذکر شده جمهوری اسلامی ایران موظف است با توجه به الحاق به کنوانسیون‌های بین‌المللی حمایت از کودکان پناهنده از جمله تأمین حقوق اجتماعی آنها از قبیل حق آموزش، حق بهداشت، داشتن مدرک هویت و... را به رسمیت شناخته و در راستای ممانعت از استثمار اقتصادی و جنسی آنها و همچنین فروش مواد دخانی توسط آنها یا به آنها جلوگیری نماید.

---

۱. ماده (۱۶) هر عضو در سطح دولتی مناسب، اقدامات اداری و اجرایی و قانونی و سایر اقدامات مؤثری را تصویب و اجرا کند تا از فروش فرآورده‌های دخانی به افراد زیر سن تعیین شده توسط قانون داخلی یا قانون ملی یا ۱۸ سال جلوگیری گردد.

۲. قوانین داخلی حمایت‌کننده از کودکان پناهنده

علاوه بر موارد یاد شده، در قوانین داخلی جمهوری اسلامی ایران مجموعه‌ای از قوانین وضع شده که در آنها سعی شده حمایت از کودکان به‌طور کلی مورد توجه قرار گیرد.^۱ عام بودن این قوانین اجازه داده بتوان حمایت‌های مذکور در آنها را به کودکان پناهنده نیز تسری داد. در ادامه تلاش شده برخی از مهمترین این قوانین ذکر گردد:^۲

- براساس قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران رفع تبعیضات ناروا و ایجاد امکانات عادلانه برای همه، در تمام زمینه‌های مادی و معنوی از جمله وظایف مهم دولت می‌باشد (اصل سوم) علاوه بر این حمایت از مادران، به‌خصوص در دوران بارداری و حضانت فرزند و حمایت از کودکان بی‌سرپرست در اصل بیست‌ویکم قانون اساسی مورد تأکید قرار گرفته است. بدین ترتیب حمایت از کودکان پناهنده جهت رفع تبعیض بایستی براساس قانون، مورد توجه دولت قرار گیرد.

- در قانون کار جمهوری اسلامی ایران به کار گماردن افراد کمتر از ۱۵ سال تمام ممنوع است.^۳ این قانون شامل کودکان پناهنده نیز می‌گردد. براساس ماده (۸۰) این قانون، کارگری که سنش بین ۱۵ تا ۱۸ سال تمام باشد، کارگر نوجوان نامیده

۱. لازم به ذکر است در بررسی قوانین جمهوری اسلامی ایران، بخشنامه‌ها و آیین‌نامه‌های داخلی وزارت کشور و اداره اتباع و مهاجرین خارجی وزارت کشور به علت محدودیت‌های موجود ذکر نشده است (نگارنده علیرغم مراجعه حضوری و رسمی به اداره فوق، قادر به دریافت فایل آیین‌نامه‌های داخلی مرتبط نشد).

۲. در بررسی قوانین جمهوری اسلامی ایران تنها قوانینی که رویکرد حمایتی از کودکان پناهنده دارند، ذکر شده است.

۳. ماده (۷۹) قانون کار.

می‌شود و در بدو استخدام باید توسط سازمان تأمین اجتماعی مورد آزمایش‌های پزشکی قرار گیرد. علاوه بر این، براساس ماده (۸۲) قانون فوق، ساعات کار روزانه کارگر نوجوان، نیم ساعت کمتر از ساعات معمولی کارگران است که ترتیب استفاده از این امتیاز با توافق کارگر و کارفرما تعیین خواهد شد. ارجاع هر نوع کار اضافی و انجام کار در شب و نیز ارجاع کارهای سخت و زیان‌آور و خطرناک و حمل بار با دست، بیش از حد مجاز و بدون استفاده از وسایل مکانیکی برای کارگر نوجوان براساس ماده (۸۳) ممنوع است.

بدین ترتیب به کارگماردن کودکان پناهنده زیر ۱۵ سال به‌ویژه در مشاغل سخت مانند کارهای ساختمانی، ممنوع می‌باشد.

- در قانون ساماندهی کودکان خیابانی و آیین‌نامه‌های اجرایی آن، سازمان بهزیستی کشور موظف است با همکاری و مشارکت شهرداری، انجمن‌های خیریه، تشکل‌های غیردولتی و نیروی انتظامی و با استفاده از مددکار اجتماعی (در قالب تیم تخصصی سیار یا مستقر در مراکز که با همکاری شهرداری‌ها سازماندهی خواهد شد)، نسبت به شناسایی، جذب، پذیرش و توانمندسازی کودکان خیابانی در کلیه مراکز استان‌ها و در صورت صلاحدید کارگروه اجتماعی استان در شهرهای بالای دویست هزار نفر اقدام نماید.^۱

---

۱. علاوه بر این سازمان‌ها و نهادهای همکار در فرآیند ساماندهی کودکان خیابانی در زمینه‌های تعیین شده زیر همکاری خواهند نمود: به عنوان مثال شهرداری‌ها موظف به تخصیص و تجهیز فضای فیزیکی مناسب جهت اجرای مراحل ساماندهی کودکان خیابانی؛ وزارت کار و امور اجتماعی مسئول ارائه تسهیلات اعتباری اشتغال‌زا به خانواده‌های جویای کار کودکان خیابانی و کودکان بالای پانزده سال و آموزش رایگان مهارت‌های شغلی به

بدین ترتیب در صورتی که کودکان پناهنده به کار خیابانی مشغول باشند، دولت براساس قانون کار و همچنین قانون ساماندهی کودکان خیابانی موظف است ضمن ساماندهی آنها به ارائه آموزش‌های رایگان، مهارت‌های شغلی و نیازهای درمانی و بهداشتی آنها بپردازد.

- جهت رسیدگی به امور قضایی کودکان از جمله کودکان پناهنده در جمهوری اسلامی ایران، واحدی به‌عنوان «دفتر حمایت از حقوق زنان و کودکان» در نهاد قوه قضائیه و دفاتری تحت نظر رؤسای کل دادگستری در هر استان تأسیس شده که اموری همچون نظارت بر روند رسیدگی به پرونده‌های مربوط به زنان، اطفال و نوجوانان بزه‌کار، حمایت از زنان، اطفال و نوجوانان بزه‌دیده را در دستور کار دارد.

- در رابطه با امور مرتبط با تحصیل دانش‌آموزان و دانشجویان مقیم ایران به‌ویژه پناهندگان، دولت جمهوری اسلامی ایران براساس قانون «ایجاد شرایط تسهیل زمینه‌های ادامه تحصیل دانش‌آموزان و دانشجویان افغانی و عراقی مقیم ایران» مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی در تاریخ ۱۳۸۲/۸/۳۰، موظف است از طریق وزارت آموزش و پرورش اقدامات ذیل را انجام دهد:

الف) صدور مجوز، حمایت و نظارت بر مدارس غیرانتفاعی موضوع این مصوبه، مطابق با نظام آموزشی کشور.

خانواده کودکان خیابانی و کودکان بالای پانزده سال؛ وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی موظف به تأمین نیازهای بهداشتی و درمانی کودکان خیابانی و خانواده درجه اول آنان و تأمین پزشک و پرستار مورد نیاز مراکز ساماندهی کودکان خیابانی، سازمان بیمه خدمات درمانی و سازمان تأمین اجتماعی مسئول پوشش درمانی برای کودک مربوطه، سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران مسئول انجام اقدامات فرهنگی و تبلیغی لازم؛ وزارت آموزش و پرورش مسئول شناسایی و راهنمایی دانش‌آموزانی که در معرض آسیب هستند.

ب) برگزاری دوره‌های کوتاه‌مدت آموزشی برای کودکان واجب‌التعلیم افغانی و عراقی که به‌صورت غیرمجاز در ایران حضور دارند.

ج) تأسیس مدارس ایرانی-افغانی در داخل افغانستان.

همچنین با تصویب شورای عالی آموزش و پرورش در تاریخ ۱۳۵۹/۹/۱۱، ۱۳۷۸/۹/۲۰ و ۱۳۸۶/۸/۲۹ مجوز تأسیس مدارس اتباع خارجی و بیگانه داده شده است. براساس آیین‌نامه تأسیس مدارس اتباع خارجی مصوب ۱۳۸۶/۸/۲۹ شورای عالی آموزش و پرورش نظارت بر فعالیت‌های این مدارس برعهده وزارت آموزش و پرورش است.

بدین ترتیب موضوع آموزش کودکان واجب‌التعلیم پناهنده افغانی و عراقی در دستور کار وزارت آموزش و پرورش قرار گرفته است.

- یکی از مشکلات پیش روی کودکان پناهنده به علت فقر فرهنگی-اقتصادی خانواده‌های آنها و یا اعتیاد والدینشان به مواد مخدر کودک‌آزاری است. جمهوری اسلامی ایران در تاریخ ۱۳۸۱/۱۰/۱۱ قانون حمایت از کودکان و نوجوانان را به تصویب رساند. در این قانون کودک‌آزاری از جرائم عمومی بوده و احتیاج به شکایت شاکی خصوصی ندارد. براساس قانون مذکور، هر نوع اذیت و آزار کودکان و نوجوانان که موجب شود به آنان صدمه جسمانی یا روانی و اخلاقی وارد شود و سلامت جسم یا روان آنان را به مخاطره اندازد ممنوع است. بدین ترتیب هرگونه صدمه و اذیت و آزار و شکنجه جسمی و روحی کودکان و نادیده گرفتن عمدی سلامت و بهداشت روانی و جسمی و ممانعت از تحصیل آنان ممنوع و مرتکب به سه

ماه و یک روز تا شش ماه حبس و یا تا ده میلیون (۱۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال جزای نقدی محکوم می‌گردد. این قانون در رابطه با کودکان پناهنده نیز قابل تسری است. اگرچه بسیاری از قوانین مورد بررسی تنها منوط به کودکان پناهنده نبوده اما با توجه به عام بودن آنها می‌توان دامنه شمول آنها را به کودکان پناهنده نیز تسری داد. بدین ترتیب نهادهای ذیربط به واسطه تصویب این قوانین موظف است بر شرایط کار کودکان پناهنده، تحصیل آنها و رفع هرگونه تبعیض از آنها نظارت نماید.

بررسی اقدامات اجرایی جمهوری اسلامی ایران در خصوص کودکان پناهنده

در جمهوری اسلامی ایران اداره امور اتباع و مهاجرین خارجی وزارت کشور براساس شرح وظایف سازمانی خود رسیدگی به امور پناهندگان و ساماندهی آنها را به عهده دارد. این اداره که زیرمجموعه وزارت کشور جمهوری اسلامی ایران بوده و در تمامی استان‌های کشور دفتری را جهت پیگیری وضعیت پناهندگان تأسیس نموده است، خدمات متعددی از جمله خدمات آموزشی، بهداشتی، فرهنگی و... به کودکان پناهنده ارائه می‌دهد. البته لازم به ذکر است این اداره برای پیگیری وضعیت کودکان پناهنده و حمایت از آنها با نهادهای بین‌المللی چون صندوق کودکان سازمان ملل متحد در جمهوری اسلامی ایران (Unicef) و دفتر کمیساریای عالی سازمان ملل در امور پناهندگان در جمهوری اسلامی ایران و همچنین سازمان‌های مردم‌نهاد فعال در

این حوزه همکاری می‌نماید.^۱ در ادامه مجموعه اقدامات این اداره در سال ۱۳۹۱ (برابر با سال ۲۰۱۲ میلادی) در رابطه با کودکان پناهنده به تفکیک ذکر شده است.^۲

۱. اقدامات اداری

۱-۱. ثبت و صدور کارت آمایش جهت پناهندگان

اداره کل امور اتباع و مهاجرین خارجی وزارت کشور، در سال ۱۳۹۱ و در آمایش ۸ برای تعداد ۳۲۱ هزار و ۸۴۵ نفر کودک افغان و تعداد ۱۲ هزار و ۱۲۴ نفر کودک عراقی، کارت آمایش ۸ و ۷ (کارت هویت و اجازه اقامت در جمهوری اسلامی ایران) صادر کرده است. بدین ترتیب در سال ۱۳۹۱ در مجموع برای ۳۳۳ هزار و ۹۶۹ کودک پناهنده در کشور اجازه اقامت صادر شده و براساس این مجوز، اقامت این کودکان در جمهوری اسلامی ایران قانونی بوده و آنها از تمامی حمایت‌های دولت ایران برخوردار خواهند شد.

۱-۲. تشکیل پرونده اعطای تابعیت جهت فرزندان زنان ایرانی مزدوج با مردان

خارجی

براساس قانون «تعیین تکلیف تابعیت فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با اتباع خارجی» مصوب ۱۳۸۵/۷/۲ مجلس شورای اسلامی، فرزندان حاصل از ازدواج زنان

---

۱. جهت اطلاع بیشتر از مهمترین نهادهای فعال در حوزه کودکان پناهنده در جمهوری اسلامی ایران به پیوست ۱ مراجعه کنید

۲. پاسخ اداره کل امور اتباع و مهاجرین وزارت کشور به شماره ۷۴/۱۱۹۵۶ مورخ ۱۳۹۲/۷/۲۹ در پاسخ به نامه مرکز پژوهش‌ها به شماره ۱۴۰/۲۲/۶۳۴۰-۸۲ مورخ ۱۳۹۲/۶/۲۵.

ایرانی با مردان خارجی، هر چند در ایران به دنیا آمده باشند، خارجی محسوب می‌گردند. براساس این قانون، «فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با مردان خارجی که در ایران متولد شده یا حداکثر تا یکسال پس از تصویب این قانون در ایران متولد می‌شوند، می‌توانند بعد از رسیدن به سن هجده سال تمام تقاضای تابعیت ایرانی نمایند. این افراد در صورت نداشتن سوء پیشینه کیفری یا امنیتی و اعلام رد تابعیت غیرایرانی به تابعیت ایران پذیرفته می‌شوند».

براساس تبصره «۲» از تاریخ تصویب این قانون کسانی که در اثر ازدواج زن ایرانی و مرد خارجی در ایران متولد شوند و ازدواج والدین آنان از ابتدا با رعایت ماده (۱۰۶۰)^۱ قانون مدنی به ثبت رسیده باشد، پس از رسیدن به سن هجده سال تمام و حداکثر ظرف مدت یکسال، بدون رعایت شرط سکونت مندرج در ماده (۹۷۹) قانون مدنی به تابعیت ایران پذیرفته می‌شوند.

براساس گزارش اداره کل امور اتباع و مهاجرین خارجی وزارت کشور در سال ۱۳۹۱، تعداد ۱هزار و ۵۹۵ پرونده تابعیت فرزندان زنان ایرانی مزدوج با مردان خارجی به منظور اعطای تابعیت ایرانی به این فرزندان تشکیل شده است.

۲. اقدامات آموزشی

اداره کل امور اتباع و مهاجرین خارجی وزارت کشور با هماهنگی وزارت آموزش و

---

۱. ماده (۱۰۶۰) قانون مدنی - ازدواج زن ایرانی با تبعه خارجه در مواردی هم که مانع قانونی ندارد موکول به اجازه مخصوص از طرف دولت است.

پرورش، سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور، سازمان نهضت سوادآموزی، نمایندگی محترم کمیساریای عالی سازمان ملل متحد در امور پناهندگان، دفتر یونیسف در جمهوری اسلامی ایران و NGOهای داخلی در زمینه آموزش‌های پایه در سال ۱۳۹۰-۱۳۹۱ تحصیلی، تعداد ۲۸۵ هزار و ۵۷۰ نفر دانش‌آموز را با صرف اعتباری به مبلغ ۲ هزار و ۶۳۱ میلیارد و ۲۹۲ میلیون ریال توسط وزارت آموزش و پرورش مورد حمایت قرار داده است.

تعداد دانش‌آموزان به تفکیک ذیل می‌باشد:

جمع کل	تبعه عراق	تبعه افغانستان	دانش‌آموزان تحت پوشش
۱۶۱،۶۲۵	۳،۹۲۱	۱۵۷،۷۰۴	تعداد دانش‌آموزان ابتدایی دخترانه و پسرانه
۷۳،۲۸۴	۲،۴۳۳	۷۰،۸۵۱	تعداد دانش‌آموزان راهنمایی دخترانه و پسرانه
۵۰،۶۶۱	۲،۶۴۴	۴۸،۰۱۷	تعداد دانش‌آموزان متوسطه دخترانه و پسرانه
۲۸۵،۵۷۰	۸،۹۹۸	۲۷۶،۵۷۲	جمع کل

علاوه بر این اداره امور اتباع و مهاجرین خارجی وزارت کشور با همکاری یونیسف و NGOهای داخلی شامل انجمن حمایت از کودکان کار، خانه کودک مهرگان، حامی، کوشا، کیانا به ارائه خدمات آموزش پایه برای ۳ هزار و ۲۹۱ کودک در استان‌های البرز، فارس، خراسان رضوی به مبلغ ۱۹ میلیارد و ۷۴ میلیون و ۱۵۳ هزار ریال پرداخته است.

آموزش‌های پیشگیری از خشونت خانگی و آموزش مهارت‌های زندگی در تهران و خراسان رضوی از جمله اقدامات دیگری است که با همکاری کمیساریا و سازمان قربانیان خشونت صورت گرفته است، تعداد افراد آموزش‌دیده در این زمینه ذکر نشده است.

۳. اقدامات بهداشتی

براساس گزارش اداره کل امور اتباع و مهاجرین خارجی در حال حاضر در جمهوری اسلامی ایران، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، به کلیه پناهندگان همانند یک شهروند ایرانی از منبع بودجه‌های ملی خدمات پزشکی چون واکسیناسیون، فلج اطفال، کزار، دیفتری، سیاه سرفه، سرخک، سل، هیپاتیت (ب)، سرخچه، مالاریا و... را ارائه می‌کند. علاوه بر این با توجه به هزینه‌های سنگین پزشکی و مشکلات پیش روی خانواده‌های اتباع خارجی در کشور در تأمین این هزینه‌ها، تلاش شده برخی از هزینه‌های پزشکی اتباع خارجی در جمهوری اسلامی ایران از طریق وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، کمیساریای عالی سازمان ملل متحد در امور پناهندگان و NGOها تأمین گردد. در ادامه به برخی از این موارد اشاره شده است:

۱. پرداخت هزینه‌های بیماران خاص شامل هموفیلی ۱۱۵ نفر، سرطان ۹۵۰ نفر، ام اس ۲۸ نفر، پیوند کلیه ۲۲۶ نفر، دیالیز ۴۹۵ نفر، تالاسمی ۱۸۸ نفر به مبلغ ۱۶۱ میلیارد و ۱۹۰ میلیون ریال از سوی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی. همان‌طور که ملاحظه می‌شود آمار ارائه شده کلی است و تعداد کودکان در این بخش به تفکیک ذکر نشده است.

۲. ارائه خدمات بیمه درمانی تکمیلی جهت ۲۱۰ هزار پناهنده آسیب‌پذیر در سراسر کشور که برای اولین بار با هماهنگی کمیساریا در دنیا ارائه می‌شود. هزینه سرانه هر نفر ۹۰۰ هزار ریال است که توسط کمیساریا به شرکت بیمه آسیا جهت ۲۱۰ هزار نفر جمعاً به مبلغ ۱۸۹ میلیارد ریال پرداخت می‌گردد، سقف تعهدات بیمه‌گر ۷۱ میلیون و ۲۵۰ هزار ریال در سال می‌باشد. بخشی از این افراد را کودکان تشکیل می‌دهند اما از آنجا که آمار فوق بدون ذکر گروه سنی افراد ذکر شده تعداد کودکان مورد حمایت ذکر نشده است.

۳. با همکاری مؤسسه زنجیره امید و نمایندگی کمیساریا ۱۵۰ کودک پناهنده در زمینه‌های قلبی، ترمیمی، ارتوپدی، جراحی پلاستیک در سال ۱۳۹۱ مورد حمایت قرار گرفتند.

۴. با کمک مؤسسه خیریه محک و نمایندگی کمیساریا تعداد ۶۵ کودک سرطانی تحت پوشش قرار گرفته و بودجه هزینه شده ۴ میلیارد و ۷۸۳ میلیون و ۲۷۸ هزار و ۹۱۸ ریال می‌باشد.

لازم به ذکر است اقدامات فوق براساس نامه ارسالی مرکز پژوهش‌های مجلس به اداره کل اتباع امور مهاجرین خارجی وزارت کشور^۱ از سوی این اداره به‌عنوان اقدامات مؤثر درخصوص حمایت از کودکان پناهنده ذکر شده است.

---

۱. پاسخ اداره کل امور اتباع و امور مهاجرین وزارت کشور، به شماره ۷۴/۱۱۹۵۶ مورخ ۱۳۹۲/۷/۲۹ در پاسخ به نامه مرکز پژوهش‌ها به شماره ۱۴/۲۲/۶۳۴۰-۸۲ مورخ ۱۳۹۲/۶/۲۵.

بررسی خلأهای قانونی پیش روی کودکان پناهنده

در ادامه تلاش شده با توجه به قوانین مورد بررسی و اقدامات اجرایی جمهوری اسلامی ایران، برخی از مهمترین چالش‌های قانونی پیش روی کودکان پناهنده مورد بررسی قرار گیرد:

۱. چالش‌های قانونی پیش‌روی تحصیل کودکان پناهنده

اگرچه کودکان تبعه خارجه از کلیه حقوق مدنی که اتباع داخله دارا هستند برخوردارند، اما استثنائاتی وجود دارد که در ماده (۹۶۱) قانون مدنی به آنها اشاره کرده،^۱ از جمله این استثنائات بند «۱» ماده (۹۶۱) قانون مدنی مصوب سال ۱۳۵۳ است: «در مورد حقوقی که قانون آن را صراحتاً منحصر به اتباع ایران نموده است». یکی از این موارد، الزام والدین به تأمین وسایل و امکانات تحصیل اطفال و نوجوانان است. براساس ماده (۴) قانون «تأمین وسایل و امکانات تحصیل اطفال و نوجوانان ایرانی» مصوب ۱۳۵۳/۴/۳۰ هر یک از پدر یا مادر یا سرپرست قانونی کودک و نوجوان کمتر از هجده سال که قانوناً مسئول پرداخت مخارج زندگی او می‌باشد و با داشتن امکانات مالی از تهیه وسایل و موجبات تحصیل کودک یا نوجوان واجد

۱. ماده (۹۶۱) جز در موارد ذیل اتباع خارجه نیز از حقوق مدنی متمتع خواهند بود:

۱. در مورد حقوقی که قانون آن را صراحتاً منحصر به اتباع ایران نموده و یا صراحتاً از اتباع خارجه سلب کرده است.

۲. در مورد حقوق مربوط به احوال شخصی که قانون دولت متبوع تبعه خارجه آن را قبول نکرده.

۳. در مورد حقوق مخصوصه که صرفاً از نقطه نظر جامعه ایرانی ایجاد شده باشد.

شرایط تحصیل مشمول این قانون در محلی که موجبات تحصیل دوره‌های مربوط از طرف وزارت آموزش و پرورش فراهم شده باشد، امتناع کند یا به نحوی از انحا از تحصیل او جلوگیری نماید به حکم مراجع قضایی که خارج از نوبت رسیدگی می‌کنند به جزای نقدی از ده هزار ریال تا دویست هزار ریال و به انجام تکالیف فوق نسبت به کودک یا نوجوان محکوم خواهد شد.

همان‌طور که ملاحظه می‌شود در این قانون با صراحت به بهره‌مندی «اطفال و نوجوانان ایرانی» از امتیازات مندرج در آن اشاره نموده است. بهره‌مندی از ضمانت اجرای کیفری مقرر در این قانون و الزام والدین طفل به تهیه وسایل و موجبات تحصیل، در صورت داشتن امکانات مالی، ویژه اطفال و نوجوانان ایرانی است و اطفال و نوجوانان تبعه خارجه را شامل نمی‌شود. به بیان دیگر اطفال و نوجوانان تبعه خارجه دارای کارت اقامت از حق تحصیل بهره‌مند خواهند بود، لکن چنانچه والدین آنها با داشتن امکانات مالی از تهیه وسایل و موجبات تحصیل کودکان خود امتناع نمایند یا از تحصیل آنان جلوگیری کنند، تنها می‌توان از سازوکارها و ضمانت اجرای مدنی برای الزام والدین به تهیه وسایل و امکانات تحصیل کودکان استفاده نمود و از ضمانت اجرای کیفری مقرر در این قانون نمی‌توان بهره‌مند شد. این امر در مورد کودکان فاقد کارت اقامت نگران‌کننده‌تر خواهد بود، چراکه با توجه به مجاز نبودن اقامت آنها در جمهوری اسلامی ایران حق تحصیل برای آنها فراهم نیست.

فقر فرهنگی و اقتصادی این خانواده‌ها، اکثر این کودکان را به سوی عدم

تحصیل و تکدی‌گری سوق می‌دهد. عدم وجود ضابطه قانونی جهت الزام خانواده‌های فوق به فراهم کردن امکان تحصیل این کودکان، سبب ترک تحصیل و به تبع آن افزایش آمار تکدی‌گری و آسیب‌های اجتماعی در این کودکان می‌گردد.

علاوه بر این براساس مصاحبه‌ای که با معاون دفتر امور اتباع و مهاجرین خارجی استانداری تهران، مورخ ۱۳۹۲/۷/۱۰ انجام شده است، کودکان پناهنده قانونی (دارای کارت اقامت) برای تحصیل در ایران موظف به پرداخت هزینه تحصیلی هستند که میزان آن به تناسب مقطع تحصیلی کودک متغیر است. به عبارت دیگر پناهندگان به‌مانند ایرانیان نمی‌توانند از مزایای تحصیل رایگان استفاده کنند. براساس گفته معاون دفتر امور اتباع هزینه تحصیل کودکان پناهنده در مدارس ایرانی ۱۰۰ هزار تومان برای دوره ابتدایی، ۱۲۰ هزار تومان برای دوره راهنمایی و ۱۵۰ هزار تومان برای دوره دبیرستان می‌باشد.

با توجه به مشکلات اقتصادی پیش روی این خانواده‌ها، دریافت هزینه فوق سبب خواهد شد یا خانواده‌ها به علت فقر اقتصادی نتوانند امکان تحصیل کودکان خود را فراهم نمایند و یا اینکه به دلیل فقر فرهنگی هزینه تحصیل را بهانه نموده و مانع تحصیل کودکان خود شوند.

ازسویی دیگر دریافت هزینه‌های فوق با توجه به عضویت جمهوری اسلامی ایران در کنوانسیون حقوق کودک و تعهدی که براساس ماده (۲۸) برعهده دارد، برخلاف قوانین بین‌المللی پذیرفته شده از سوی ایران است: ماده (۲۸) کنوانسیون مقرر می‌دارد: «کشورهای طرف کنوانسیون موظفند «حق کودک را نسبت به آموزش

و پرورش به رسمیت شناخته و برای دستیابی تدریجی به این حق و براساس ایجاد فرصت‌های مساوی، اقدامات ذیل را معمول دارند:

الف) اجباری و رایگان نمودن تحصیل ابتدایی برای همگان.

ب) تشویق توسعه اشکال مختلف آموزش متوسطه از جمله آموزش حرفه‌ای و کلی در دسترس قرار دادن این‌گونه آموزش‌ها برای تمام کودکان و اتخاذ اقدامات لازم از قبیل ارائه آموزش و پرورش رایگان و دادن کمک‌های مالی در صورت لزوم. بدین ترتیب رایگان نبودن هزینه تحصیل در جمهوری اسلامی ایران برای کودکان پناهنده و همچنین فقدان ضمانت کیفی جهت اجبار والدین کودکان پناهنده به فراهم نمودن امکان تحصیل این کودکان از جمله خلأهای قانونی قابل اشاره در رابطه با حق آموزش کودکان پناهنده است.

۲. چالش‌های قانونی پیش روی ارائه خدمات درمانی

برخورداری از سیستم تأمین اجتماعی و بهداشت و درمان رایگان نیز از جمله محرومیت‌هایی است که به علت خارجی بودن این کودکان اعمال می‌گردد. همان‌طور که ذکر شد جمهوری اسلامی ایران در تاریخ ۲۸ ژوئیه ۱۹۷۶ (سال ۱۳۵۵) این کنوانسیون مربوط به وضعیت پناهندگان را با حق شرط پذیرفته است. یکی از حق شرط‌های جمهوری اسلامی ایران ماده (۲۴) این کنوانسیون می‌باشد. در این ماده حقوق پناهندگان در خصوص قوانین کار و تأمین اجتماعی مورد تأکید واقع شده است:

«ماده (۲۴) - دول متعهد در موارد زیر نسبت به پناهندگانی که مطابق قانون در سرزمین آنها به سر می‌برند مانند اتباع خود رفتار خواهند کرد:

الف) حقوق (از جمله مدد معاش خانواده در مواردی که مدد معاش مزبور جزء حقوق است)، ساعات کار، حداقل سن برای استخدام، یادگیری، تعلیمات حرفه‌ای، اشتغال به کار بانوان و نوجوانان و استفاده از مزایای کنوانسیون‌های جمعی تا حدودی که موارد مذکور تابع قوانین و مقررات بوده و یا منوط به نظرات مقامات اداری می‌باشد،

ب) بیمه اجتماعی (مقررات قانونی درباره حوادث، امراض ناشی از کار، زایمان، بیماری، ازکارافتادگی، پیری، مرگ، بیکاری، مسئولیت‌های خانوادگی و...)».

این بدین معنی است که جمهوری اسلامی ایران تعهدی را در قبال تأمین اجتماعی کودکان پناهنده متقبل نشده است. اگرچه براساس ماده (۲۶) کنوانسیون حقوق کودک، جمهوری اسلامی ایران، موظف است «حق برخورداری از امنیت اجتماعی از جمله بیمه اجتماعی را برای تمام کودکان به رسمیت شناخته و اقدام لازم را جهت دستیابی به تحقق کامل این حق مطابق با قوانین ملی به عمل آورد». با این همه کودکان پناهنده در جمهوری اسلامی ایران از سوی دولت زیر پوشش بیمه درمانی و اجتماعی قرار نمی‌گیرند.^۱

با توجه به اینکه فقر اقتصادی و فرهنگی بسیاری از این خانواده‌ها سبب گسترش امراض و بیماری‌های متعدد در بین کودکان می‌گردد و بالا بودن هزینه‌های

۱. مصاحبه با معاون دفتر اتباع و امور مهاجرین خارجی وزارت کشور، ۱۳۹۲/۷/۱۰.

درمان، سلامت جسمانی و اجتماعی، این کودکان را در معرض آسیب قرار می‌دهد، این موضوع از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است، به‌ویژه اینکه به نظر می‌رسد تعرفه خدمات پزشکی برای اتباع خارجی در مقایسه با سایر اقشار بالاتر است. اگرچه کمیساریا، برخی از خانواده‌های نیازمند و فقیر را به‌صورت کامل تحت پوشش بیمه درمانی رایگان خود قرار می‌دهد اما این حمایت‌ها تمامی خانواده‌ها را در برنمی‌گیرد.

بدین ترتیب عدم تأمین هیچ‌امکانی جهت برخورداری کودکان پناهنده از مزایای بیمه درمانی (حداقل در رابطه با قشری محدود از این کودکان) و تعرفه بالاتر خدمت درمانی و پزشکی برای پناهندگان از چالش‌های قانونی دیگری است که به چشم می‌خورد.

۳. عدم صدور گواهی تولد برای نوزادان اتباع خارجی در بیمارستان‌ها

یکی از مشکلات پیش روی خانواده‌های پناهندگان که دامنگیر کودکان پناهنده شده، عدم صدور گواهی تولد از سوی بیمارستان‌ها برای نوزادان پناهندگان می‌باشد. براساس اطلاعات به دست آمده از مصاحبه با معاون اداره اتباع و امور مهاجرین خارجی تهران، ثبت احوال کشور به بیمارستان‌ها اجازه صدور گواهی تولد را برای نوزادان پناهندگان نداده است. این بدین معنی است که این کودکان فاقد هرگونه مدرکی دال بر تولد در جمهوری اسلامی ایران هستند امری که چالش‌های متعددی برای این کودکان به وجود خواهد آورد. هرچند که دفتر اتباع و امور مهاجرین

خارجی تهران معتقد است در صورتی که این پناهندگان قصد مهاجرت به کشور ثالث را داشته باشند یا در صورتی که نیاز به گواهی تولد پیدا کنند در صورت درخواست، گواهی ولادت برای آن فرد خاص صادر گردد با این همه این اقدام همگانی نیست و تنها در مورد برخی از افراد به صورت استثنای انجام می‌گیرد.

اگرچه دلایل این مسئله به نوبه خود قابل تأمل است^۱ با این همه با توجه به آسیب‌هایی که این موضوع برای این کودکان بی‌گناه به همراه خواهد داشت، لازم است این مسئله با در نظر گرفتن تمامی ابعاد و تبعات آن، مورد بازنگری قرار گیرد.

۴. چالش‌های قانونی پیش روی فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با مردان خارجی

بر اساس قانون تعیین تکلیف تابعیت فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با مردان خارجی مصوب مجلس شورای اسلامی مورخ ۱۳۷۵/۲/۷، «فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با مردان خارجی که در ایران متولد شده یا حداکثر تا یک‌سال پس از تصویب این قانون در ایران متولد می‌شوند، می‌توانند بعد از رسیدن به سن هجده سال تمام، تقاضای تابعیت ایرانی نمایند. این افراد در صورت نداشتن سوء پیشینه کیفری یا امنیتی و اعلام رد تابعیت غیرایرانی به تابعیت ایران پذیرفته می‌شوند».

بر اساس تبصره «۲»، از تاریخ تصویب این قانون کسانی که در اثر ازدواج زن

---

۱. ذکر شده گواهی تولد در جمهوری اسلامی ایران به معنی افزایش تقاضا برای تابعیت ایرانی از سوی این افراد است.

ایرانی و مرد خارجی در ایران متولد شوند و ازدواج والدین آنان از ابتدا با رعایت ماده (۱۰۶۰) قانون مدنی به ثبت رسیده باشد، پس از رسیدن به سن هجده سال تمام و حداکثر ظرف مدت یکسال، بدون رعایت شرط سکونت مندرج در ماده (۹۷۹) قانون مدنی به تابعیت ایران پذیرفته می‌شوند.

بدین ترتیب براساس قانون فوق، فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با مردان خارجی که در ایران به دنیا آمده باشند تا سن ۱۸ سالگی پناهنده محسوب می‌شوند و بعد از این تاریخ بایستی در صورت نداشتن سوء پیشینه کیفری یا امنیتی و اعلام رد تابعیت غیرایرانی حداکثر ظرف مدت یکسال برای دریافت تابعیت ایرانی اقدام نمایند.^۱ اگرچه بسیاری از شروط این قانون چون نداشتن سوء پیشینه کیفری یا امنیتی، قانونی بودن ازدواج والدین و... به دلایل امنیتی منطقی و قابل درک است.^۲ اما اقدام جهت دریافت تابعیت ایرانی ظرف مدت یکسال پس از ۱۸ سالگی بدون توجه به دلایل افراد جهت عدم اقدام به دریافت تابعیت چندان موجه به نظر نمی‌رسد. پس از این مدت دریافت تابعیت یا ممکن نخواهد بود یا به دشواری صورت خواهد پذیرفت. عدم آشنایی بسیاری از افراد با مقررات فوق ممکن است سبب شود بسیاری از این

---

۱. اعطای تابعیت ایرانی به فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با مردان خارجی پس از ۱۸ سالگی تنها در

موردی است که ازدواج قانوناً با اجازه دولت ایران صورت پذیرفته باشد. در صورت عدم رعایت این شرط این کودکان با چالش‌های متعددی از جمله عدم دریافت مدرک هویت و عدم امکان تحصیل روبرو هستند که پرداختن به این مشکلات به علت مفصل بودن بحث به گزارش دیگری موکول شده است.

۲. درخصوص حذف شرط «تا سن ۱۸ سالگی» در سال ۱۳۹۰ طرح اصلاح قانون تعیین تکلیف تابعیت فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با مردان خارجی به مجلس ارائه شد که به دلیل ملاحظات سیاسی و امنیتی مسکوت ماند.

اشخاص در موعد قانونی نتوانند درخواست تابعیت نمایند بدین ترتیب اصلاح قانون و تکمیل عبارت «ظرف مدت یک سال» با رعایت «پس از آن با تشخیص عذر موجه» پیشنهاد می‌گردد.

جمع‌بندی

اگرچه عمدتاً این وظیفه دولت‌هاست که از اتباع خود حمایت کنند، با این همه، زمانی که دولت‌ها قادر یا مایل به حمایت از اتباع خود نباشند، نقص جدی حقوق افراد ممکن است آنها را وا دارد تا در جستجوی مکانی امن در کشورهای دیگر، خانه و در اغلب موارد حتی خانواده خود را ترک کنند، امری که از آن تحت عنوان «پناهندگی» یاد می‌شود. پناهندگان به علت ترک اجباری وطن و زندگی در کشوری غیرموطن، با مسائل متعدد اجتماعی، فرهنگی، حقوقی و از همه مهمتر اقتصادی دست به گریبان هستند. اگرچه دولت‌های پناهنده‌پذیر به موجب احساسات بشردوستانه و الحاق به کنوانسیون‌های بین‌المللی به‌ویژه کنوانسیون ۱۹۵۱ ژنو در مورد پناهندگان، تلاش می‌کنند حمایت از اتباع خارجی را در ذیل برنامه‌های خود قرار دهند، اما در این میان کودکان پناهنده به علت موقعیت آسیب‌پذیرشان، نیازمند حمایت بیشتری در مقایسه با سایرین هستند. بدین ترتیب انتظار می‌رود دولت‌ها با تصویب قوانین متعدد و سیاست‌های مختلف، حمایت از کودکان پناهنده را در اولویت قرار دهند.

جمهوری اسلامی ایران نیز به واسطه مرز مشترک با کشورهای افغانستان و عراق و وقوع جنگ در این کشورها، پذیرای پناهندگان بی‌شماری است. الحاق

جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون ۱۹۵۱ و پروتکل ۱۹۶۷ در تاریخ ۲۸ ژوئیه ۱۹۷۶ و کنوانسیون حقوق کودک در تاریخ ۱۲ آگوست ۱۹۹۴ تعهداتی را در قبال کودکان پناهنده که به مرزهای ایران پناه آورده‌اند، به وجود آورده است. از جمله این تعهدات می‌توان به لزوم فراهم نمودن حق حیات، حق آموزش رایگان، حق بهداشت، حق بیمه و تأمین اجتماعی، ممنوعیت بهره‌کشی اقتصادی و مشاغل غیراخلاقی از این کودکان و... اشاره کرد.

علاوه بر این در بسیاری از قوانین جمهوری اسلامی ایران، لزوم حمایت از حقوق کودکان مورد تأکید قرار گرفته است. نکته حائز اهمیت آنکه هرچند در بسیاری از این قوانین به حقوق کودکان پناهنده به صورت مشخص اشاره نشده است، با این همه، عام بودن این قوانین و توجه آنها به حقوق تمامی کودکان، منجر می‌گردد بتوان آنها را در رابطه با کودکان پناهنده نیز مصداق پذیر دانست. از جمله این موارد می‌توان به قانون کار و شرایط کار نوجوانان در آن، قانون ساماندهی کودکان خیابانی، قانون حمایت از کودکان و نوجوانان اشاره کرد. علاوه بر این بر اساس مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی در تاریخ ۱۳۸۲/۸/۳۰ جمهوری اسلامی ایران موظف است شرایط تسهیل زمینه‌های ادامه تحصیل دانش‌آموزان و دانشجویان افغانی و عراقی مقیم ایران را فراهم کند.

علیرغم تصویب این قوانین و حمایت‌هایی که از کودکان پناهنده توسط اداره امور اتباع و امور مهاجرین خارجی با همکاری نهادهای بین‌المللی چون کمیساریای عالی سازمان ملل متحد در امور پناهندگان و یونیسف صورت می‌پذیرد، همچنان

- کودکان پناهنده از برخی مشکلات در جمهوری اسلامی ایران رنج می‌برد.
- از جمله این مشکلات می‌توان به رایگان نبودن هزینه تحصیل کودکان پناهنده، فقدان ضمانت کیفی جهت اجبار والدین کودکان پناهنده به فراهم نمودن امکان تحصیل این کودکان، عدم صدور گواهی تولد برای نوزادان اتباع خارجی در بیمارستان‌ها، عدم تأمین هیچ امکانی جهت برخورداری کودکان پناهنده از مزایای بیمه درمانی (حداقل در رابطه با قشری محدود از این کودکان) و تعرفه بالاتر خدمت درمانی و پزشکی برای پناهندگان در مقایسه با سایر اقشار اشاره کرد.
- بدین ترتیب جهت رفع بخشی از مشکلات کودکان پناهنده پیشنهاد می‌گردد:
۱. تحصیل کودکان پناهنده با توجه به تعهدات جمهوری اسلامی ایران در رابطه با کنوانسیون حقوق کودک و همچنین تأکیدات قانون اساسی و قوانین داخلی رایگان گردد.
  ۲. جهت اجبار والدین کودکان پناهنده به فراهم نمودن امکان تحصیل این کودکان، ضمانت کیفی در نظر گرفته شود.
  ۳. با هماهنگی ثبت احوال کشور، امکان صدور گواهی تولد در جمهوری اسلامی ایران برای نوزادان پناهنده فراهم گردد.
  ۴. قانون تعیین تکلیف تابعیت فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با مردان خارجی مصوب مجلس شورای اسلامی مورخ ۱۳۷۵/۲/۷ اصلاح گشته و عبارت «ظرف مدت یک سال» برای کسب تابعیت ایران از تبصره «۲» آن به عبارت «ظرف مدت یک سال و پس از آن با تشخیص عذر موجه» تکمیل گردد.

۵. با توجه به اینکه مجمع عمومی سازمان ملل در سال ۱۹۹۰، کنوانسیون «حمایت از حقوق همه کارگران مهاجر و خانواده‌های آنان» را به عنوان یک سند بین‌المللی تصویب نموده و این سند پس از الحاق ۲۰ کشور به آن در سال ۲۰۰۳ لازم‌الاجرا گشته، جهت ارتقای وجهه حقوقی و بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران پیشنهاد می‌شود پس از بررسی‌های لازم و صلاحدید مقتضی، این کنوانسیون از سوی جمهوری اسلامی ایران نیز پذیرفته شود.

پیوست

مروری بر مهمترین نهادهای فعال در حوزه کودکان پناهنده در جمهوری اسلامی ایران

۱. اداره امور اتباع و مهاجرین خارجی وزارت کشور

اداره امور اتباع و مهاجرین خارجی وزارت کشور براساس شرح وظایف سازمانی خود در زمینه رسیدگی به امور پناهندگان، خدمات متعددی از جمله خدمات آموزشی، فرهنگی، بهداشتی، بین‌المللی، اداری و... را در سراسر کشور ساماندهی می‌کند. این اداره در تمام استان‌های کشور دفاتر تخصصی را برای رسیدگی به امور پناهندگان و اتباع خارجی احداث نموده است.

از جمله اهداف این اداره می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- نظارت بر اجرای قانون ورود و اقامت اتباع خارجه و آیین‌نامه اجرایی آن.
- ایجاد سازوکارهای لازم برای بررسی درخواست‌های نیاز به حمایت اتباع خارجی.
- ایجاد بستر قانونی مناسب برای دسترسی پناهجویان به شیوه‌های دریافت پناهنده‌گی.

- سازماندهی مطلوب اسکان جمعیت اتباع خارجی در کشور (آمایش جمعیتی) براساس داده‌های طبیعی، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی و تبیین الگوی سکونت آنان.
- رسیدگی به درخواست اقامت آن دسته از اتباع خارجی که به صورت غیررسمی با بانوان ایرانی، ازدواج نموده‌اند.

بدین ترتیب رسیدگی به وضعیت کودکان پناهنده در جمهوری اسلامی ایران

براساس بندهای فوق از طریق اداره امور اتباع و مهاجرین خارجی وزارت کشور صورت می‌پذیرد.

۲. دفتر کمیساریای عالی سازمان ملل در امور پناهندگان در جمهوری اسلامی ایران

دفتر کمیساریای عالی سازمان ملل متحد در امور پناهندگان در سال ۱۹۵۰ توسط مجمع عمومی سازمان ملل متحد تأسیس شد. کمیساریا موظف است حرکت‌های بین‌المللی را در جهت حمایت جهانی از پناهندگان و سایر اشخاص تحت حمایت این آژانس و حل مشکلات آنان هماهنگ کرده و هدایت نماید.

کمیساریای عالی در دوران موجودیت خود به حدود ۵۰ میلیون پناهنده در آغاز زندگی‌ای مجدد کمک نموده است. براساس آمار ارائه شده بر وب‌سایت «کنوانسیون سازمان ملل متحد» در سال ۲۰۱۰، تاکنون، ۱۴۴ کشور به کنوانسیون ۱۹۵۱ پناهندگان و ۱۴۵ کشور به پروتکل ۱۹۶۷ پیوسته‌اند. جمهوری اسلامی ایران در ۲۸ ژوئیه ۱۹۷۶ (۱۳۵۵) با حق شرط بر مواد (۱۷)^۱، (۲۳)^۲، (۲۴)^۳ و (۲۶)^۴ به هر دو کنوانسیون ۱۹۵۱ و پروتکل ۱۹۶۷ ملحق گردید. کمیساریای عالی سازمان ملل متحد در امور پناهندگان، در سال ۱۹۸۴ دفتر خود در ایران را افتتاح کرد.

---

۱. با موضوع اشتغال و دستمزد.

۲. با موضوع امور خیریه دولتی.

۳. با موضوع قوانین کار و بیمه اجتماعی.

۴. با موضوع آزادی رفت و آمد.

به دنبال هجوم گسترده پناهندگان عراقی در پی جنگ خلیج فارس در سال ۱۹۹۱ و با شروع برنامه بازگشت جمعی داوطلبانه به افغانستان در سال ۱۹۹۲، کمیساریا حضور و فعالیت‌های خود در ایران را گسترش داد. کمیساریا در حال حاضر علاوه بر دفتر مرکزی در تهران و سه دفتر فرعی در مشهد، کرمان و اهواز دارای سه دفتر عملیاتی در اصفهان، شیراز و دوغارون است.^۱ از جمله اهداف و وظایف این کمیساریا می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- بهبود وضعیت حمایتی پناهندگان در ایران و افزایش محیط‌های امن برای آنان در تطابق با حقوق بین‌المللی پناهندگان و قوانین مربوط به ایران،
- کمک به اعطای مجوزهای موقت کار به خوداتکایی پناهندگان ثبت شده در ایران تا زمانی که شرایط بازگشت به کشورشان برای آنها مهیا شود،
- کمک به بهبود معاش پناهندگان از طریق ارائه آموزش‌های حرفه‌ای به پناهندگان در جهت درآمدزایی آنان،
- همکاری با وزارتخانه‌های آموزش و پرورش و بهداشت جهت تسهیل دستیابی پناهندگان ثبت شده شهرنشین به تحصیلات، خدمات بهداشتی ابتدایی و کمک‌های پزشکی در مواقع اورژانس.
- حصول اطمینان از دستیابی پناهندگان ثبت شده به خدمات رایگان حقوقی، بدون هیچ‌گونه تبعیض.
- ایجاد رفاه بیشتر برای زنان، کودکان و مردان پناهنده از طریق استراتژی

۱. کتاب سازمان ملل متحد در ایران، (۱۳۸۹): ۱۸-۱۹.

جریان‌سازی سن، جنس و تنوع (AGDM) این امر از طریق نشست‌های ارزیابی مشارکتی سالیانه جهت شناسایی مشکلات حمایتی اساسی در معاش، بهداشت، تحصیل و بازگشت داوطلبانه پناهندگان ثبت شده صورت می‌گیرد، که در برنامه‌ریزی سالیانه نیز در نظر گرفته خواهند شد.

- حصول اطمینان از حمایت زنان، دختران و پسران پناهنده از طریق به اجرا گذاشتن پروتکل مبارزه با خشونت مبتنی بر جنسیت و آگاه‌سازی در زمینه اچ‌آی وی/ایدز.

- پرداخت برخی از قبوض بیمارستانی پناهندگان بر پایه نیازهای فوری و...^۱.

۳. صندوق کودکان سازمان ملل متحد در جمهوری اسلامی ایران (Unicef)

یونیسف سازمانی پیشرو در امور کودکان است که در ۱۹۰ کشور جهان برای احقاق حقوق کودکان در زمینه بقا، رشد و تکامل و حمایت فعالیت می‌کند. در سال ۱۹۴۶ میلادی این سازمان با هدف ارائه کمک‌های اضطراری به کودکانی که از تبعات جنگ جهانی دوم در رنج بودند، با نام «صندوق بین‌المللی سازمان ملل برای کودکان در شرایط اضطراری» تأسیس شد، اما در دهه ۱۹۵۰ میلادی مأموریت یونیسف از یک سازمان برای رابط اضطراری پس از جنگ، به یک نهاد توسعه‌محور برای کودکان ارتقا یافته و گسترده‌تر شد. یونیسف متعهد شده از محروم‌ترین کودکان از جمله قربانیان جنگ، بلایای طبیعی، فقر شدید و هرگونه تبعیض، خشونت و بهره‌کشی

به‌گونه ویژه‌ای حمایت کند.

تاریخچه یونیسف در ایران به سال ۱۹۵۰ میلادی بازمی‌گردد. زمانی که دولت وقت ایران برای مبارزه با گسترش بیماری سل از یونیسف درخواست کمک کرد. در سال‌های نخست پس از افتتاح دفتر در ایران، اقدامات یونیسف بر سلامت و بهداشت کودکان تمرکز یافت. در سال‌های بعد، آموزش، حمایت از کودک، دادرسی ویژه نوجوانان، اچ‌آی وی و ایدز، نظارت بر پیمان‌نامه حقوق کودک و کاهش فقر کودک، به‌عنوان حوزه‌های مهم همکاری به این برنامه‌ها افزوده شدند.^۱

یونیسف در ایران براساس یک توافقنامه همکاری پایه با دولت جمهوری اسلامی ایران کار می‌کند که این همکاری از طریق برنامه پنج‌ساله عملیاتی می‌گردد. دوره اجرای پنج‌ساله فعلی در سال ۲۰۱۲ میلادی آغاز و در سال ۲۰۱۶ خاتمه می‌یابد. این برنامه کشوری با نگاهی مبتنی بر حصول اطمینان از استفاده همه کودکان از خدمات فراگیر، کاهش فقر و ایجاد فرصت‌هایی برای نوجوانان و جوانان تدوین شده است.^۲ با توجه به اینکه بخشی از جمعیت کودکان جمهوری اسلامی را کودکان پناهنده تشکیل می‌دهند اقدامات فوق در رابطه با بهبود وضعیت کودکان پناهنده در ایران نیز در دستور کار یونیسف قرار گرفته است، به‌عنوان مثال در سایت رسمی صندوق کودکان سازمان ملل متحد در جمهوری اسلامی ایران یکی از اقدامات این صندوق آموزش کودکان افغان در نظر گرفته شده است:

«ایران یکی از کشورهایایی است که میزبان بیشترین جمعیت پناهنده است. حدود ۸۳۳

۱. کتاب سازمان ملل متحد در ایران، ۱۳۸۹، صص ۱۸-۱۹.

۲. همان.

هزار مهاجر افغان ثبت شده و حدود یک میلیون و چهارصد هزار مهاجر افغان ثبت نشده در ایران زندگی می‌کنند. کودکان مهاجر افغان فاقد کارت اقامت، دسترسی محدودتری به خدمات آموزشی و اجتماعی دارند. این کودکان تحت شرایط سختی کار می‌کنند، درآمد بسیار کمی دارند و در مقابل آزار و بهره‌کشی بسیار آسیب‌پذیر هستند.

یونیسف و اداره کل امور اتباع و مهاجرین خارجی وزارت کشور برای افزایش دسترسی کودکان پناهنده/مهاجر به خدمات آموزشی و حمایتی با یکدیگر همکاری می‌کنند. یونیسف همچنین برنامه‌هایی را در جهت ظرفیت‌سازی سازمان‌های مردم‌نهاد اجرا می‌کند که هدف آن بهبود خدمات ارائه شده توسط این سازمان‌ها به کودکان افغان است. این خدمات در جهت حمایت از کودکان و نوجوانان افغان در برابر خشونت، آزار و بهره‌کشی، افزایش آگاهی عمومی آنان و ایجاد اشتیاق برای زندگی، به آنان ارائه می‌شود.^۱

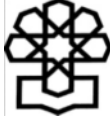
منابع و مآخذ

۱. بابایی، مجتبی. پایان‌نامه «بررسی ابعاد حقوقی حمایت بین‌المللی از زنان و کودکان پناهنده و پناهجو»، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، ۱۳۸۲.
۲. حسینی اکبرنژاد، حوریه و واله حسینی اکبرنژاد. تحلیلی کنوانسیون حقوق کودک (مقایسه دو نظام اسلام و غرب)، تهران، شورای فرهنگی اجتماعی زنان، ۱۳۹۲.
۳. حمایت از پناهندگان، راهنمایی بر حقوق بین‌المللی پناهندگان، تهیه شده توسط دفتر

- کمیساریای عالی سازمان مللی متحد در امور پناهندگان، ۱۳۹۲.
۴. تدین، عباس و مجید یوسفی. «تأثیر ازدواج مرد خارجی با زن ایرانی در تابعیت فرزندان»، فصلنامه علمی پژوهشی شورای فرهنگی - اجتماعی زنان، شماره ۴۰، ۱۳۸۷.
۵. سازمان ملل متحد در ایران، ناشر سازمان ملل متحد در جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۹.
۶. داور، زهرا. کنوانسیون حقوق کودک - بررسی عملکرد دولت‌ها و عملکرد جمهوری اسلامی ایران، در «مجموعه مقالات همایش حقوق کودک» مرکز مطالعات حقوق بشر، انجمن علمی دانشجویی حقوق دانشگاه تهران، ۱۳۸۶.
۷. کنوانسیون مربوط به وضع پناهندگان.
۸. مصفا، نسرین. «نگرشی به کنوانسیون بین‌المللی حقوق همه کارگران مهاجر و خانواده‌های آنان»، فصلنامه سیاست خارجی، سال بیست‌ودوم، شماره ۱، ۱۳۸۷.
۹. نرم‌افزار لوح حق، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۸.
۱۰. لوح جامع قوانین و مقررات جمهوری اسلامی ایران، معاونت حقوقی ریاست جمهوری، اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۰.
۱۱. مصاحبه با معاون دفتر اتباع و امور مهاجرین خارجی وزارت کشور، ۱۳۹۲/۷/۱۰.

12. <http://atbatehran.ostan-th.ir/>

13. <http://www.unicef.org/iran/fa>

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۳۶۵۲

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: بررسی سیاست‌های تقنینی و اجرایی جمهوری اسلامی ایران در خصوص کودکان پناهنده

نام دفتر: مطالعات فرهنگی (گروه زنان و خانواده)

تهیه و تدوین: آسیه ارحامی

همکار: محمد آدمی ابرقوئی

ناظران علمی: سینا کلهر، ایروان مسعودی اصل

متقاضی: فاطمه آلیا (نماینده مردم تهران، ری، شمیرانات و اسلامشهر)

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی:

۱. کودکان پناهنده

۲. سیاست‌های تقنینی و اجرایی

تاریخ انتشار: ۱۳۹۳/۲/۲۷